

Statsminister
Gro Harlem Brundtland

Kontroller mot fremføring

Bergen 2. november 1991

"NORGE I ET NYTT EUROPA"

Kvinnebevegelsen markerer sitt 90 års jubileum, ikke ved å se tilbake på årene som er gått, men ved å se fremover. Dere tar opp til debatt vårt forhold til Europa, samtidig som dere setter nye, aktuelle problemstillinger på dagorden her hjemme. Det er et sunnhetstegn, ikke bare for kvinnebevegelsen, men for hele partiet. Og det er det beste vitnemål om hva den sosialdemokratiske kvinnebevegelsen har betydd for landet vårt i hele dette hundreåret.

For snart to uker siden markerte vi en annen begivenhet som er av historisk betydning for Norge - sammen med 18 andre europeiske land ble vi enige om en EØS-avtale. Det er en avtale som kan sikre helt sentrale norske verdier på 90-tallet: Den legger grunnlaget for at vi kan skape nye arbeidsplasser og sikre det økonomiske grunnlaget for velferdsamfunnet, den kan skape ny optimisme for norsk næringsliv - den gir oss adgang til et nytt og omfattende europeisk samarbeide, om miljø, utdanning og sosiale spørsmål - og den gir Norge medinnflytelse i utformingen av det nye Europa.

Dette er en god avtale for Norge, for vårt velferdssamfunn og for våre verdier. I ukene og månedene fremover skal det bli mye debatt om avtalen, og det er bra, for nå kan vi diskutere på grunnlag av avtalen slik den er, og ikke slik de lanserte skremmebildene vil ha det til.

Blant de mange reaksjonene på avtalen er det interessant å merke seg at hovedstedene i de nye demokratiene i Øst- og Sentral-Europa har reagert så positivt. De ser avtalen som et signal om vilje til samarbeid. De har merket seg at det er politisk vilje til å skjære igjennom, til å inngå kompromisser, til å bidra til et nytt samarbeidsmønster i det nye Europa. Nå skal mange av disse landene inngå frihandelsavtaler med EFTA og assosieringsavtaler med EF. Dette handler om praktisk solidaritet, og den utfordringen skal vi være stolte av å kunne møte.

Tema for dagens debatt faller sammen med tittelen på det heftet partiet har arbeidet frem for vår programdebatt: "Norge i et nytt Europa". Vi kunne like gjerne ha kalt det "Sosialdemokratiet i et nytt Europa". De store utfordringene vi står overfor både som nasjon og som parti handler jo nettopp om demokrati og styring i en ny internasjonal virkelighet. Vi står ved en skillevei i vårt eget land, i Norden og Europa.

I programrådet har vi satt Europa-spørsmålet opp i sammenheng med de mange utfordringer det norske velferdssamfunnet står overfor frem mot år 2000. Kvinnesekretariatet har utarbeidet et eget supplement til

rådslaget: "Kvinner i et nytt Europa". Her reises det sentrale spørsmål for norske kvinner til debatt.

Siden EØS-forhandlingene kom i gang har Europa opplevd en fredelig, demokratisk revolusjon. Omveltningene i Øst-Europa og slutten på den kalde krigen har historisk betydning for det europeiske samarbeid. Dette stiller også Norge overfor helt nye muligheter og utfordringer. Vi kan ikke ta utgangspunkt i status quo når alt er i bevegelse og forandring omkring oss. Derfor går vi også inn i den grunnleggende debatten om Norges plass i det nye Europa.

Vi vet at hele Europa-spørsmålet har en spesiell forhistorie i Norge. Sporene fra 1972 preger også i dag nordmenns tilnærming. Menings-målinger om synet på EF-medlemskap viser at det er en stor gruppe usikre velgere. Bildet av et folk der en tredjedel sier ja, en tredjedel sier nei og en tredjedel ikke har bestemt seg passer nært overens med holdningene blant Arbeiderpartiets velgere.

Derfor har vi som parti en særlig rolle og et særlig ansvar. Det er dette ansvaret vi tar på alvor når vi nå tar opp til debatt - ikke bare spørsmålet om EF-medlemskap - men grunnleggende spørsmål for partiets samlede politikk for de kommende ti år.

Rådslaget vi nå tar fatt på blir kanskje den viktigste politiske diskusjon i norsk arbeiderbevegelse siden krigen. Det blir også den bredeste debatten vi har hatt siden vi diskuterte demokrati i hverdagen for 20 år siden.

Vi skal føre en demokratisk debatt der flest mulig kan føle seg hjemme. Den skal være med på å gi svar på de spørsmål som mange mennesker stiller seg, dette gjelder våre verdier og ønsker for fremtiden, det gjelder den legitime tvil og tro.

Tvil og tro - vi skal ha respekt for begge deler. Folk ønsker ikke slagord, men informasjon. Vi er slik her i landet - vi må kjenne oss trygge før vi går videre. Derfor skal vi i vårt programrådslag fokusere mer på de riktige spørsmålene enn på de ferdiglagede svarene.

Dette er ikke noen enkel oppgave i det debattklima vi nå opplever. Partier som har hatt svarene klare i mange år - ja som har hatt dem klare siden 1972 - starter ikke noen debatt, heller ikke i lys av at vi går inn i en ny tid, med sterke endringer i hele vår verdensdel. Disse partiene plasserer seg til kamp på hver sin side av det jeg vil kalle den søkende, tenkende og spørrende gruppen - med slagord der det ikke gis rom for diskusjon og der det ikke stilles spørsmål. Vi ser hvordan dette arter seg - det kastes ut én-linjes påstander i svart/hvitt. Og hva skjer? Noen blir gjennom dette engasjert til strid, men jammen er det enda flere som passiviseres når det gjelder å ta stilling til vår fremtid.

Helhetsperspektivet er viktig for kvinner, all politikk har en

forankring i hverdagen. Hva vi får til i miljøpolitikken er avgjørende for barnas oppvekst. Hvordan vi organiserer omsorgstjenestene er avgjørende for hvordan vi kan ta vare på barna og de eldre. Innsatsen for nedrustning er avgjørende for fred og velferd. I programrådet fra partiet vier vi stor plass nettopp til velferdsutfordringene, det nye hverdagslivet og alle helse og omsorgsutfordringene på 1990-tallet. Det er i en slik helhetlig ramme at vi må nærme oss Norges plass i det nye Europa.

Utgangspunktet for diskusjonen må være at få land i dag er nærmere knyttet til det øvrige Europa enn Norge. Det handler ikke bare om økonomi og handel, men like mye om kultur, kommunikasjon og samarbeid. Det norske velferdssamfunnet avhenger både av det vi får til hjemme, og av det vi får til i aktivt samspill med andre land. Politisk og økonomisk isolasjon har aldri vært et alternativ for Norge.

Jeg vil gå så langt som til å si at denne åpenheten mot Europa har vært en viktig forutsetning for de velferdsordninger vi har kjempet frem. Det er i samhandel med andre land at vi har lagt det økonomiske grunnlaget for vårt velferdssamfunn. Det er gjennom politiske valg her hjemme at vi har bestemt hvordan vi best fordeler. Men vi kan ikke slå oss til ro med hva vi har fått til. Aller mest utsatt er den samfunnsform som har mistet evnen til fornyelse, nyskaping og utvikling - det samfunn som bruker mer tid til å pleie fortiden enn til å møte fremtiden. Heller ikke våre velferdssamfunn kan være statiske. Heller ikke vår offentlige sektor kan noen gang finne sin endelige form.

Hva det dreier seg om, er hva slags samfunn vi vil ha, hva slags kurs vi velger for å få gjennomslag for våre verdier. Vi vet at vi ikke kan rive den norske hverdagen løs fra omverden - vi har alltid sett sammenhengen mellom nasjonal identitet og internasjonalt samarbeid.

Faktum er jo at samfunnet vårt vil stå overfor løpende veivalg på hele 1990-tallet. Det handler om hvordan vi som et lite land skal greie å sikre en trygg fremtid for oss selv og for kommende generasjoner. Intet mindre enn det er det vi setter på dagsorden. Det dreier seg selvfølgelig om noe mye mer enn et ja eller nei til EF.

Sosialdemokrati betyr vilje til forandring, men da må vi også ha viljen og evnen til å stille de rette spørsmålene, selv om de kan være ubehagelige, konfliktfylte og vanskelige å besvare. Vi må finne ut hvor konfliktene ligger, og vi må sammen finne ut hvordan de best kan løses. Det er ikke verdiene våre - men samfunnet rundt oss som har forandret seg.

Våre grunnleggende verdier har alltid vært Frihet, Likhet og Solidaritet. Da må vi spørre: Hvordan skal vi sørge for at disse verdiene får gjennomslag også i fremtiden? Hvordan kan vi sikre et samfunn med en bærekraftig utvikling? Hvordan kan vi sikre et samfunn som har en sunn økonomi og hvor alle er i

arbeid? Hvordan sikrer vi et samfunn som ivaretar barnas behov og oppvekstvilkår og som har omsorg og omtanke for syke, uføre og eldre? Hvordan deltar vi best i aktivt samspill mellom land for å fremme fred og sikkerhet i verden?

Mange kvinner vil også spørre: Hvordan kan vi best ta vare på de rettigheter norske kvinner har oppnådd? Hvordan kan vi sikre at ikke våre interesser taper og våre verdier kommer til kort når de settes opp mot de økonomiske realiteter?

Jeg forstår godt at mange kvinner er usikre. At mange er redde for å miste rettigheter og goder vi har oppnådd. At de er usikre på om vi, her i Norge og Norden, klarer å påvirke det som nå skjer rundt oss, med våre holdninger og våre verdier.

Det tror jeg henger sammen med at mange, og flest kvinner, er sterkt kritiske til en liberalistisk markedsøkonomi, og den ideologi den springer ut av. Det ser vi av opinionsundersøkelser som viser at et flertall av kvinnene stemmer på partier som bygger på en annen ideologi. Derfor er det heller ikke noe overraskende at de samme undersøkelsene nå viser at mange kvinner er tvilende til EF, som mange fortsatt forbinder med en slik liberalistisk økonomisk tenkning.

Og - det er klart: Vi vil aldri få se den dagen da markedskreftene alene - og en liberalistisk samfunnsmodell - kan sikre likhet og rettferdighet, eller sikre likestilling mellom kjønnene. Markedet vil heller aldri kunne gi noe svar på det grunnleggende moralske ansvar vår generasjon må forholde seg til: De langsiktige konsekvensene av menneskelig virksomhet - og vernet av rettighetene til våre etterkommere. Dette er ikke minst kvinner opptatt av. Dette må vi alle være opptatt av, for det fremtidige Europa.

Her hjemme er det de som mener at et ja til EØS-avtalen er å overlate styringen til markedskreftenes frie spill. Dette er å snu tingene på hodet. La meg for det første gjøre det helt klart at vi selv fortsatt vil bestemme hvordan vi fordeler, hvilke ambisjoner vi setter for vår distriktspolitikk, vår miljøpolitikk og vår velferdspolitik. Det vil fortsatt være vår økonomiske evne og politiske vilje som avgjør hva vi kan få til. EØS-avtalen endrer ikke på dette, tvert i mot er det vårt mål at vår handlefrihet skal øke.

EØS er ikke noe grønt lys for markedskreftens frie spill. Denne avtalen setter tvert i mot rammer for disse kreftene. Det er vi godt kjent med i Norge. I Norden og i flere andre europeiske land har vi basert oss på at markedet skal fungere innen rammer trukket opp gjennom demokratiske beslutninger. Varer, tjenester, kapital og personer skal kunne virke sammen og skape verdier. Verdiskaping har vi vært avhengige av for å kunne bygge og videreutvikle velferdssamfunnet. Vi har styrt gjennom markedet, og vi har latt markedet fungere så godt som mulig innen rammen av et regelverk som det politiske system trekker opp.

Det vi gjør med EØS-avtalen er nettopp å få en ramme for hvordan markedet kan virke, ikke bare i hvert enkelt land, men i hele Vest-Europa. Vi ser jo at det ikke er nok bare å ha regler i hvert enkelt land. Da må vi på demokratisk vis fastlegge reglene der kreftene virker, og det er i dag på tvers av landegrensene.

Her er EØS-avtalen et viktig bidrag, nå kommer vi for første gang med i den vest-europeiske regelutviklingen, vi kommer inn i politiske fora der landene sammen definerer utfordringer og finner svar.

Sannheten er at vi må møte 90-årenes utfordringer uansett hvilken tilknytningsform vi velger til EF. Som et ansvarlig parti vet Arbeiderpartiet at det ikke finnes enkle standardsvar, at det ikke nytter å ønske seg til resultater. Arbeiderpartiet har aldri - og vil aldri - definere seg fristilt fra et nasjonale styringsansvar. Vi vet at uten vilje til å bruke demokratiet, uten vilje til å sikre en bevisst politisk styring, får vi ikke det samfunn vi ønsker. Men situasjonen er idag en annen enn den var bare for få år siden.

Gjennom 1980-tallet opplevet vi at mange av etterkrigstidens styringsvirkemidler ikke gav samme resultater som før - det gjelder i rentepolitikken, i kredittpolitikken, i arbeidet for å trygge sysselsettingen. Med vår åpne økonomi berøres vi direkte av de økonomiske og teknologiske forandringene som treffer hele den industrialiserte verden. På område etter område viser det seg at isolerte tiltak i ett enkelt land ikke gir de ønskede resultatene.

Vi opplever derfor avmakt. Andre tar avgjørelsene for oss - eller utviklingen tar avgjørelsene for oss. Det har aldri arbeiderbevegelsen akseptert, og det har aller minst kvinnebevegelsen akseptert. Vi har alltid hatt vilje til makt. Ikke makt som mål, men makt som redskap for å vinne frem med våre verdier og holdninger. Det var kampen mot avmakten som gjorde Arbeiderpartiet til den sterkeste politiske kraft i vårt land. Nå må vi diskutere utfordringene og åpent stille spørsmål om hvordan vi best møter dem i en ny tid.

I Trontalen var det et hovedbudskap for Regjeringen å understreke den uløselige sammenhengen mellom de to største utfordringene Norge nå står overfor: Å finne en holdbar løsning på våre økonomiske forbindelser med EF og EFTA som mottar nær 90% av vår eksport - og å gjenopprette den fulle sysselsetting. Den ene forutsetningen er langt på vei på plass med EØS-avtalen. Nå må minst 3/4 av Stortingets 158 representanter si ja til den EØS-proposisjonen som legges frem på nyåret.

Hvorfor er dette så viktig? Jo, fordi det handler om vår fremtidige evne til å ivareta helt sentrale verdier for Norge. Arbeid til alle, spredt bosetting, rettferdig fordeling, og

vern om miljøet er viktige norske verdier som Arbeiderpartiet alltid har lagt stor vekt på. Det er disse verdiene som ligger til grunn for den politikk vi fører i vårt eget land, og i vårt arbeid for å ivareta våre interesser i et Europa i forandring.

Det vi har kunnet bruke hjemme - det har vi i stor grad måttet tjene ute. Vi selger halvparten av hva vi produserer til utlandet, og vi importerer halvparten av hva vi forbruker. For å finansiere utvikling av velferdssamfunnet - for å ha verdier å fordele, ja da må disse verdiene skapes. Og skal verdiene skapes - ja da må våre bedrifter ha sikkerhet for at det er mulig å forske, produsere og investere i Norge på lik linje med det øvrige Europa. Ikke minst kvinnene, som legger så stor vekt på et høyt offentlig tjenestnivå, må være opptatt av at vi har de nødvendige midlene til å ta vare på og videreutvikle velfredsamfunnet. Går økonomien dårlig, ja da må vi kutte på utgiftene.

Få land har høstet så store fordeler av en mest mulig åpen samhandel mellom landene som Norge. Derfor har det vært norsk politikk å gjøre det nødvendige for å sikre adgangen til de internasjonale markedene.

Den frihandelsavtalen Norge og de andre EFTA-landene har med EF ble fremforhandlet for å iverksette 70-årenes behov. Det viktigste dengang var å bli kvitt tollsatsene på industrivarer. Det målet nådde vi tidlig på 1980-tallet. Men i mellomtiden var det vokst frem nye typer handelshindringer. Til tross for mange år med økt samhandel til fordel for alle, møtte landene i Vest-Europa nedgangstidene ved å vende seg mot hverandre - med økt proteksjonisme i en "alles kamp mot alle".

Men det var ikke lenger mulig med særnasjonale veier ut av krisen. Alle ble tapere. Økonomiske ubalanser, tap av millioner av arbeidsplasser og et voksende teknologigap overfor USA og Japan var i ferd med å ta fra de europeiske landene selve muligheten til å styre sin egen utvikling.

Det var mange av disse nye utfordringene som lå til grunn for at EF i 1985 begynte arbeidet med å gjennomføre det vi nå kjenner som det indre marked. Målet var å få et felles regelverk for handel med varer og tjenester og kapitalens bevegelse på tvers av landegrensene. Det var videre å sikre et felles arbeidsmarked på linje med hva vi har hatt i Norden helt siden 1954. I tillegg utvidet EF-landene sitt samarbeid til viktige områder som miljø, forskning, utdanning og sosiale spørsmål.

Dette er utfordringer også Norge må møte uansett - enten vi velger den ene eller andre form for deltakelse i europeisk samarbeid. EFs indre marked er et svar på utfordringene - ikke en årsak. Og - stikk i strid med hva enkelte forfekter: Omstillingen vil faktisk måtte bli større, også på kort sikt, om vi som eneste nasjon i den europeiske kretsen, skulle velge å la være å utvikle samarbeidslinjene til våre viktigste

markeder. Når EF fastlegger spillereglene for handel og vandel i vårt viktigste marked - ja da berører dette norske interesser direkte. Norge er faktisk mer avhengig av EF-markedet enn mange EF-land.

Derfor trenger vi EØS-avtalen, for å ivareta våre interesser og for å dra nytte av nye muligheter. Og la meg understreke, det er denne avtalen - og ikke den begrensede avtalen fra 1973 som representerer frihandelsalternativet for Norge på 1990-tallet.

Hvorvidt vi lykkes med å få gjennomslag for vår politikk, våre mål og våre verdier avhenger av det vi får til hjemme og det vi får til i samspill med andre land. Det kan ikke understrekes for ofte. Om vi enten skulle lukke dørene for omverden - eller gi opp å styre hjemme og overlate alt til kreftenes frie spill; begge deler er like dårlige alternativer for Norge. Arbeiderpartiet har alltid arbeidet for den politikk som best mulig kan kombinere innsats og krefter - enten det er samspillet mellom offentlig og privat sektor, eller det er samspillet mellom nasjonal styring og internasjonalt samarbeid.

I programrådet erkjenner vi at nasjonalstaten ikke alene er tilstrekkelig for å realisere sosialdemokratiets verdier inn i neste århundre. Hvilke muligheter ser vi for å bygge på overnasjonale demokratiske organer som kan kompensere de styringsmulighetene vi har tapt gjennom internasjonaliseringen?

Det er viktig å erkjenne at den internasjonalisering som nå skjer, medfører et behov for å styre over landegrensene. Med den utvikling vi nå ser i Europa, er ikke de nasjonale beslutningene lenger nok til å sikre vårt økonomiske grunnlag, til å gi oss en bærekraftig utvikling og sikre miljøet vårt. Vi må nå løfte beslutningene opp på et internasjonalt nivå. Vi klarer ikke alene, hverken i Norge eller i andre land, å forme vår fremtid slik vi ønsker den. Derfor er det avgjørende for oss alle at de politiske virkemidlene faktisk virker, og at vi er med på å bestemme i de internasjonale fora der beslutninger tas.

På denne bakgrunn må vi stille spørsmålet: Hvordan kan vi sikre akseptable sosiale standarder, miljøpolitikk og ordninger for faglig og politisk innflytelse over det som skjer? Vi må aktivt søke etter nye styringsmidler - og vi ser allerede at mange av disse må finnes i samspillet mellom landene, ikke bare innen hvert enkelt land.

I programrådet får miljøutfordringen stor oppmerksomhet. Her er det også lagt fram mye god folkeopplysning om de utfordringene vi alle står over for. Miljøarbeidet blir et hovedanliggende for internasjonal politikk på 90-tallet, ja det vil i seg selv bli en meget viktig drivkraft bak samarbeidet. For ikke på noe område ser vi bedre hvor skadelig delingen av Europa har vært. Utslippene fra Polen eller Kola-

halvøya kan bli like skadelige for oss, som norske utslipp. Dette er spørsmål kvinner må være med å ta stilling til, ikke bare her i Norge, men i hele Europa. Da påhviler det oss i Norden et spesielt ansvar for å bidra til større kvinne-deltagelse i internasjonale fora og forhandlingsdelegasjoner av ulike slag. Vi må være med og sikre at kvinners interesse blir hørt. Vi må gjøre vårt for å motivere kvinner til å engasjere seg politisk, slik at de beslutninger som fattes, også speiler de verdier kvinner er særlig opptatt av.

Vi må stille kritiske spørsmål til hva slags økonomisk vekst vi kan akseptere. For det er jo ikke slik at materiell velstand er ensbetydende med livskvalitet. Men nasjonale mål er likevel ikke nok - bærekraftig utvikling kan ikke sees i et nasjonalt perspektiv alene. Derfor må vi diskutere hvordan vi kan bidra til at den farlige utviklingen snus. Vi må se på hvordan vi kan få til et forpliktende internasjonalt samarbeid for å stanse miljø-ødeleggelsene. Hva vi får til i Europa er faktisk av avgjørende betydning for resten av verden, ikke minst for forholdet til den tredje verden, som dere i Kvinnebevegelsen nå er opptatt av i heftet "Kvinnesolidaritet i praksis".

Vår deltakelse i europeisk samarbeid handler kort sagt om hvordan vi ivaretar våre verdier. Velferdssamfunnet slik vi vil ha det, skal gjenspeile de verdier og mål vi i fellesskap har satt for samfunnsutviklingen. Det er på dette grunnlag vi fatter vedtak som ivaretar barnas og de unges oppvekstvilkår og utdanning, som sikrer omsorg for syke, uføre og eldre, som har som mål en rettferdig fordeling og trygge faglige rettigheter. Her oppstår det samtidig et gjensidig avhengighetsforhold mellom Norge og omverden, og da i første rekke Europa.

For vi kommer ikke unna at barnehageplasser, eldreomsorg og de mange andre omsorgsoppgavene skal finansieres. Vi opplever et betydelig behov i vårt eget samfunn. Det skyldes ikke bare de mange oppgavene som ligger der, men også at folk setter omsorgsverdiene i sentrum. Det er et kjerneområde i Arbeiderpartiets eget verdigrunnlag. Vi vil ha et samfunn der menneskene både kan ta, og vil ta ansvar for hverandre. Et samfunn der mennesket og ikke pengene er målet for det som gjøres, et samfunn der barna er viktigere en bilen, et samfunn der solidaritet kommer foran egen nytte.

Men vi vet at omsorg for en stor del må tilbys gjennom den offentlige sektor og at alt dette har en utgiftsside. For å finansiere en stor offentlig sektor, for å ha verdier som kan fordeles, ja så må verdiene skapes. Dette perspektivet må vi ikke miste av syne, selv om det kan være vanskelig å stå i mot når andre partier fra hvert sitt ståsted roper på mer-mer, som om det var en bunnløs kiste et sted, som vi bare kunne øse av.

Noen frykter for at den europeiske integrasjonsprosessen i seg selv skal true det velferdssamfunnet vi har utviklet i Norden.

Andre er bekymret for at vi skal måtte slå av på vårt høye ambisjonsnivå i miljøpolitikken. Jeg tror vi vil få erfare at positive krefter i andre land har like stor vilje til å sikre sin egen og sine barns fremtid.

Vi så det i EØS-forhandlingene - vi har ikke måttet senke noen standarder. Tvert i mot har vi oppdaget at vi på enkelte områder må ta et krafttak for å nå de mål EF-landene har satt seg. Bl.a. gjelder dette på kvalitetskrav for drikkevann. Bare siden EØS-forhandlingene kom i gang har EF-landene selv skjerpet sine miljømål. Og når EØS-samarbeidet kommer i gang vil våre eksperter, embedsmenn og politikere delta direkte i regelverksutviklingen. Da kan vi påvirke standarder som vil gjelde i hele 19-lands-området. Den sjansen må vi ikke la gå fra oss.

Skal vi ivareta vårt velfersdnivå så må vi altså spille på lag med de kreftene som ønsker et høyt nivå for helse, sikkerhet og miljø - vi må ikke lukke døren for dem. Vi er nemlig ikke tjent med at det oppstår for store forskjeller mellom våre velferdsgoder og faglige rettigheter her i landet og de ordninger som finnes i landene rundt oss. Hvis det skjer, kan det bli vanskelig for våre bedrifter å selge varer og tjenester fra Norge. Dette kan skje helt uavhengig av hvilken samarbeidsform vi velger med det øvrige Europa. Vi kan komme dithen at mange bedrifter ikke vil greie å overleve med et til sammenlikning høyt lønnsnivå og strengere krav til helse, sikkerhet og miljø.

Men skal vi klare å opprettholde en sterk offentlig sektor, noe ikke minst kvinner er avhengig av, må vi klare å opprettholde et høyt nivå på de offentlige inntektene. Det klarer vi ikke, uten at vi også opprettholder en høy produktivitet i næringslivet og tilrettelegger forholdene for bedrifter og næringer som skal konkurrere i et internasjonalt marked.

Det finnes ingen samkjørt europeisk modell for den europeiske velferdsstaten. Forskjellene er fortsatt store mellom de europeiske landene. Mangfoldet er Europas viktigste kjennetegn og det mest iøyenfallende også når man skal forsøke å belyse kvinners liv i europeisk perspektiv. Dette skyldes tildels de enkelte lands ulike kultur, historie, økonomi og politikk. Men det skyldes også at de områder som i særlig grad angår kvinners livssituasjon ikke er gjenstand for bindende overnasjonale ordninger, hverken i EF eller innenfor EFTA-området.

I flere helt sentrale spørsmål som abort- og skilsmissegivning, barnetrygd og barnehagetilbud gjør EF-landene det de selv ønsker. I andre spørsmål som likestilling på arbeidsmarkedet, setter EF minstestandarder som også vil gjelde innenfor en EØS-avtale.

Hvordan vi fordeler og hvordan vi prioriterer vil altså fortsatt være vår egen sak. Felles innsats og politiske

beslutninger her hjemme vil avgjøre kursen for det norske velferdssamfunnet. Vi bestemmer selv hvordan vi vil prioritere og fordele de verdier vi skaper i fellesskap, enten det gjelder på områder som helse, omsorg, miljø eller utvikling av den offentlige sektor. For la oss ikke glemme: Den største trusselen mot velferdssamfunnet kommer først og fremst fra innsiden av hvert enkelt land - fra de politiske krefter som vil trappe ned fellesskapsløsningene og det offentlige ansvar.

Dette illustrerer at vi må skaffe oss et trygt økonomisk fundament for å finansiere velferdssamfunnet, og for å gå videre i miljøpolitikken. Store deler av det vi skal bruke hjemme må vi tjene ute. Derfor er det ikke noe alternativ til aktiv deltakelse i det europeiske marked - det indre marked. Og vi må vinne kampen for våre verdier; nasjonalt, i Norden og i Europa - mot privatisering av viktige omsorgsgoder, for demokrati og for bred folkelig deltakelse fra både kvinner og menn.

I debattheftet for programrådslaget gjengis en undersøkelse som viser at svært mange nordmenn mener offentlige midler kan brukes bedre enn i dag. Det er en utfordring til oss: Hvem skal legge føringer for hvordan vi kan bruke pengene bedre? Her rører vi ved kjernen av nasjonal politikk. Verdiene, prinsippene og holdningene kommer på ny i sentrum. Hva skal være offentlig ansvar? Hvem slår ring om de svake? Hvem kommer i skuddlinjen når det skal effektiviseres?

Vi ønsker en sterk offentlig sektor. Derfor må vi sørge for at den alltid er i pakt med tiden. Videreutviklingen av velferdssamfunnet - den sosialdemokratiske utfordringen - dreier seg om nytenking og nyskaping både i det offentlige og i det private. Kvinnebevegelsen har reist sine problemstillinger i heftet "På like vilkår" som handler om likestillingspolitikk i 90-årene. Her reises viktige spørsmål som fleksible arbeidstidsordninger og tidskonto, omfordeling av barnetrygden og fedres ansvar i småbarnsfasen. Kvinner, arbeid og lønn analyseres og det kjønnsdelte arbeidsmarkedet diskuteres. Dette er viktige spørsmål som både kvinnebevegelsen og partiet må arbeide videre med, og det er en bekreftelse på at vi må tilrettelegge for en utvikling der vi klarer å finansiere en sterk offentlig sektor.

Mange frykter at fri bevegelse av arbeidskraft i særlig grad vil ramme kvinnene. De frykter også at friere bevegelse over landegrensene kan føre til høyere arbeidsledighet i Norge. Men det er ingen grunn til å vente noen stor økning i antallet utenlandske arbeidssøkrere i Norge. Tallmateriale, såvel fra nordiske land som fra EF, hvor slike ordninger allerede eksisterer, tyder på at svært få forlater sine hjemland.

Styrking av demokratiet er en overordnet ambisjon, både for de mål vi setter for utviklingen i Norge, og for de mål vi setter for det nye Europa. Dette er den røde tråden i partiets debattopplegg - ja det er den røde tråden i Arbeiderpartiets

lange historie.

I debatten om demokratiets fremtid må de nordiske land føre an, ikke minst har nordiske kvinner et ansvar for å hjelpe i kampen for kvinners rettigheter i hele Europa. Vi har lange demokratiske tradisjoner i vårt land. Vi legger vekt på et aktivt folkestyre og at det skal være nær kontakt mellom de som velger og de som blir valgt. Denne nærheren må vi ta vare på, ja vi må utvikle den videre. Samtidig må vi arbeide for at de demokratiske prinsippene får slippe til i samarbeidet mellom landene. Vi trenger samspill mellom desentralisering av makt hjemme, og demokratisering av makt ute.

Debatten - i kvinnebevegelsen og i partiet - vil også omfatte spørsmålet om Norge bør søke medlemskap i EF. Her må vi vie tid til å se på hva som faktisk er skjedd - og fortsatt skjer i vår verdensdel. Vi har i dag et helt annet Europa enn i 1972. Nasjonal sikkerhet har fått en ny betydning. Det som var delt, er blitt helt. EF er blitt noe annet enn mange fryktet - og noe annet enn det mange håpet. EØS-avtalen vil kunne spille en viktig rolle i den nye europeiske arkitekturen. Det vil i beste fall ta minst 4-5 år før noe EFTA-medlem kommer med i EF. I mellomtiden er det bare EØS-avtalen som kan sikre vår deltakelse i det indre marked fra 1.1.93.

Noen vil mene at EØS-avtalen er tilstrekkelig til å ivareta våre nasjonale interesser. Andre vil mene at det er EF-medlemskap som vil tjene Norge best. Nå kan vi i rolige former og med respekt for hverandre drøfte svar på norske og europeiske utfordringer i dagens og morgendagens Europa.

I samtlige nordiske land står de europeiske utfordringene på dagsorden. Det er en styrke for oss alle. I møte med Europa har vi en ulik historie. Derfor kan diskusjonen om deltakelse i europeisk samarbeid skille seg betydelig fra et nordisk land til et annet. Likevel fremstår Norden for omverdenen som et felles system av land samlet om felles verdier i den samme kulturelle forankring. Innenfor den europeiske kulturkrets har de nordiske land utviklet samfunn der solidaritet, sosial trygghet og like muligheter for alle er klare særtrekk. Sammen har vi mye å bidra med i det større Europa.

I etterkrigstiden fremsto ofte den nordiske vei som et alternativ til den europeiske. Dette var blant annet sterkt fremme i den norske debatten i 1972. I dag er det ikke naturlig å trekke et slikt skille. Norden er ikke et alternativ til Europa. Norden er en del av Europa. Et samlet Norden vil ha langt større gjennomslag for sine verdier og politiske løsninger enn våre folketall skulle tilsi. Vi vet at dette er en politisk plattform som har fremtiden for seg i alle land, konkretisert ved vår demokratisk styrte økonomi og vårt velferdssamfunn. Derfor er ikke dette gjennomslaget bare en mulighet vi skal utnytte, men også en mulighet meningsfellene i mange land håper vi skal bruke. Vi vet blant annet at mange kvinner i EF-land ser mot Norge og Norden som forbilder i kvinne-spørsmål. De har forventninger til at vi

kan være med å prege det fremtidige Europa med våre holdninger.

En nasjons identitet kan bare forstås ved å følge de lange linjene i historien. I årene som kommer skal Norge finne sin plass i det nye Europa. I møte med det neste århundre skal vi legge grunnlaget for at vårt land kan fremstå som et moderne velferdssamfunn, med en sunn og god økonomi - også for nye generasjoner.

Det er intet mindre enn denne helheten det dreier seg om. Debatten er vårt ansvar, en debatt tuftet på vårt verdigrunnlag. Spørsmålene er stilt, men svarene gjenstår. Vi har spennende og viktige måneder foran oss.

Jeg ønsker kvinnebevegelsen til lykke, både med de 90 årene som er gått - og med den debatten som ligger foran oss.